

Не зміліє батьківська криниця

15-річчю світлої пам'яті Олександра Івановича Комара присвячується

Ви теж помічали: усе наше доросле життя – це прагнення повернути відчуття дитинства або взагалі стерти їх із пам'яті. Ці спогади не виникли раптово. Вони супроводжують мене все життя і тісно переплетені з сім'єю, родиною, моїми і батьківськими далекими і близькими друзями, родичами, сусідами, ба навіть з людьми, які епізодично виникали у нашому житті й назавжди залишили по собі теплий і добрий спомин. Спогади про батьків Олександра Івановича та Катерину Михайлівну, які прожили дуже мало, але зробили багато. Можливо, не таке масштабне, що одразу впадає в око, але саме з цих земних дрібниць, зроблених для людей щиро, з душею, не потребуючи нічого натомість, і було зіткане їхнє життя. Надто татове.

Не жити — горіти

Багато людей я бачила у житті, а такого, як батько, не зустрічала. В ньому органічно переплелися романтик і філософ із тонкою, чуттєвою душею й прагматик, людина слова і діла, вимоглива до себе, сім'ї, колеги, який відчував перспективи справи на роки вперед – чого варті були лише надзусилля (які, можливо, були помітні лише нам у сім'ї) щодо газифікації району, щоб якомога швидше додати в оселі носівчан затишку і комфорту. У нього, як і в кожній людині, яка не жила, а горіла роботою, байдуже якою, починаючи з обліків на молочнотоварній фермі колгоспу ім. Кірова, бухгалтера-економіста, парторга цього колгоспу, голови колгоспу «Шлях Ілліча», голови райплану, заступника голови райвиконком, голови райадміністрації, керівника територіального центру – усюди були свої злети і падіння, великі й малі перемоги і поразки. Були тріумфи і, певно, гіркі розчарування, переступивши які він жив, творив, ішов уперед, залишаючись Людиною. Починаючи з юначих літ, він умів, навчився товаришувати на всі майбутні роки. І на кожному етапі роботи усі його колеги ставали друзями. Уже не на роки – на десятиліття. І на Вербововому, де виріс, і в с. Шлях Ілліча, де головував лише три роки, і в Носівці, де прожив усе життя.

З діда-прадіда Комар

Якось ми з братом і двоюрідними сестрами по татовій лінії після смерті бабусі – його матері, відкрили в її архіві унікальну знахідку 100-літньої давнини, яка спочатку збудила нашу цікавість, а потім перевернула й уявлення про своїх предків. З великого, доволі якісного як для тих часів фото, на нас дивилися велетні-красені в акуратних, як з голочки, розкішних пальто і капелюхах, у добротних хромових чоботах, радше схожі на купців, ніж просто на заможних селян. Це наш прадід – татів дід Григорій зі своїм братом Федором та їхніми сім'ями. Міцної статури, серйозні, зосереджені, у житті вони були доладними господарями, вміли хазяйнувати, й на своєму кутку Вербовому в Носівці вважалися найзаможнішими селянами. Відтак на все мали власну думку та найпрогресивніші настрої. Засуджуючи несправедливість радянської системи, яка усе відбирала у селянина-трудівника, говорили не боячись, не криючись і не до-

бираючи зменшувальних відтінків (упізнаю свою кров). Влада не любила таких. Більше вітала людей маленьких, які виступали в ролі приховоснів і донощиків, таких, які ніби й ходили тихенько, навшпиньки, або рухалися дрібними перебіжками, стріляючи очима вусебіч. Бувало, зберуться хазяї на колодах, що на Вербівському клинку, і починають балачки про заможне життя для всіх селян, хто тяжко працює і щиро віддається землі. А поза спинами, ховаючись, крутяться «стукачі». Їх би, якщо не боятися, то хоча б остерігатися. Де там! На жаль, у житті часто трапляється: силу мають не сильні духом. Навесні 37-го двох братів – Григорія і Федора Комарів – «з'їли» сталінські жорна.

Цікава штука життя. Мине якихось двадцять з гаком років – і син бунтаря Григорія, противника колгоспів, так само велетень-красень Іван Комар, у свої неповні тридцять років загине, уже захищаючи колгоспне майно. Працюючи бригадиром тракторної бригади, у перші дні війни, коли ворог стрімко наступав, він очолив колону колгоспної техніки й худоби, яку було прийнято рішення відігнати якомога далі від лінії фронту. Потрапивши під шалене бомбардування, кілька його односельців, які супроводжували колону, рятуючись від неминучої смерті, повернулися у село. Так і вижили. А він – ні. Стояв до останнього. Його сину Сашку тоді було два роки. А через місяць народилася і донька Галина.

У одній із кімнат мого будинку під Києвом – подих Носівки: найцікавіші, найбільш виразні батьківські фото, портрети, картини, книги, сімейні реліквії, перевезені з носівського дому. Усі вони навіть у найлютіші зимові чи життєві холоди гріють мені душу і повертають спогадами в батьківську хату. На чільному місці – «Три богатирі», подарунок до татого 60-річчя, замовлений у художника 16 років тому одним із його найближчих друзів. Картина настільки майстерно виконана, що лише найбільш, добре приглядавшись, розпізнають в образі трійці ювіляра та його близьких друзів, на жаль, нині уже усіх покійних: іменника (Ілля Муромець), Григорія Михайловича Галича (Добриня Нікітич) та замовника твору Петра Григоровича Коломій-

ця (Альоша Попович).

Ця картина для мене не лише пам'ятка про батька. В образі богатирів я тепер уявляю своїх волелюбних і гордих пращурів по татовій лінії. Усі вони з діда-прадіда Комарі, були надзвичайно міцними, статними, високими з кремезними плечима, про яких кажуть не чоловік, а дуб: коли йде – земля двигить під ногами. Якщо врахувати той факт, що колись прізвища присвоювались за зовнішніми ознаками чи характером людини, то нескладно здогадатися, що, певно, писарчук чи якийсь сотник, котрий велів писати, був дотепним чоловіком, не позбавленим почуття гумору, якщо велетню дав прізвисько Комар. Згодом воно стало законним прізвиськом моїх пращурів.

Не вчити, а жити

Коли сьогодні мова заходить про стосунки батьків і дітей, надто батьків і чужих дітей, приміром, тестя і зятя, я з невідомою теплотою і вдячністю згадую, маючи у підтвердження силу-силенну оповідок, якими теплими, щирими, справді родинними були стосунки нашого батька зі своїм тестем – маминим батьком, дідом Михайлом, а згодом і зятем – моїм чоловіком.

Це уже тепер, з висоти прожитих років, я можу оцінити, як неймовірно в цьому світі їм пощастило один із одним, настільки дружним був їхній тандем. Дід був добрим господарем, знав теслею і хорошим пасічником, тому в нашій родині мав статус справжнього гуру. Тато – наймолодшим із чотирьох дідових зятів, вирісши без батька, був голодний на чоловічу пораду, підтримку, тому з дідом він мав синівську дружбу і завжди був готовий на молодече втілення його «мудрих ідей».

Коли я одружилася, такі ж щирі, справді родинні стосунки, які тепер рідко трапляються між чужими людьми, склалися у нього і з моїм чоловіком, за що я неймовірно вдячна Сергію, усвідомлюючи, що він, як молодший, умів не лише слухати, а й чути, розуміти з півслова, з одного погляду. Він же, в свою чергу, й досі (чи, можливо, з роками ще більше) з невідомою теплотою і вдячністю згадує моїх батьків. Вони не повчали, не наставляли – просто жили і були прикладом для своїх дітей у стосунках з людьми, і водночас, коли виникала потреба, вклинювалися зі своїми порадами, завжди робили це доречно, ненав'язливо й мудро.

Вікнами – до сонця

З батьківською хатою я прощалася важко. Надзвичайно важко. І дуже довго. Цілих десять років, аж доки саме життя не примусило зробити вирішальний крок.

Батьківська хата на маленькій затишній вулиці, зігнутий як в'юн, що виводить до центрального парку міста, для нас із братом та й для моєї уже давно дорослої доньки, яка практично там виросла, була і залишається чимось набагато теплішим, ніж просто тепла, затишна і, як за тими мірками, доволі комфортна оселя. Це щось набагато більше, невимовно більше, що не вкладається в просту буденність слів – воно глибоко серці. Бо кожна цеглинка, кожен предмет інтер'єру в будинку, дерево, квітка чи стебелина затишного, облаштованого двору, викликає багато емоцій і спогадів про ту чи іншу подію, причетних до неї людей.

На нашому об'їсті завжди було людно. Часом, згадуючи безкінечні батьківські посиденьки у дворі під виноградом чи в холоднішу пору на веранді, у яку, як у рукавичку, набивалася сила-силенна людей, котрі приходили за допомогою, порадою чи просто погостювати, я ловлю себе на думці, як неймовірно не вистачає їх мені сьогодні. Тих посиденьок дорослих, які часто стомлювали мене – дитину чи й навіть уже підлітка. Ні, ми з чоловіком так само (хоча, звісно, меншою мірою) з радістю заповнюємо свій простір і вільний час родичами, друзями, сусідами. Ба навіть, як і батьки, не лише близькими, а й далекими знайомими, а часом і зовсім чужими людьми, з якими залюбки влаштовуємо зустрічі тепер у нашому будинку під Києвом. Але усвідомлюю, що вже ніколи не буде тієї теплої родинної невимовної атмосфери, пронизаної епохою і духом того часу і, звісно, підкріпленої піснею.

Сашко в Сашкові

Коли у брата мав народитися син – наймолодший онук наших батьків, я потай виношувала мрію на честь діда назвати його Сашком – Олександром Комаром. Тож якою почувалася щасливою, коли мої сподівання збіглися з планами молодих батьків.

Кажуть, що не можна немовлят називати іменами померлих своїх родичів, мовляв, таким чином дитина перебирає на себе їхню долю. А я не вірю забобонам. Вірю, що батько, дідусь приємно зрадів би такому рішенню. Кожен чоловік мріє мати сина – продовжувача родинного прізвиська, а внука – й поготів. Гадаю, що там, з висоти Небесного Простору, наші батьки спостерігають за своїми внуками і правнучкою і радіють ними. Так рано відійшовши в інший світ, на небеса, вони стали нашими ангелами-хранителями на землі.

А іноді мені здається, що батьки – поруч з нами, незримо присутні у всіх наших планах, починаннях і прагненнях. Та найголовніше – вони повсякчас намагаються прикрити і захистити нас від ударів долі, життєвих бур і вітрів.

Травневе небо – згусток смутку

Весняне небо – чиста голубина. Для мене ж травневе небо – згусток смутку. Тієї весни 15 років тому ми з'їхалися до батьків на травневі свята. Як завжди цієї пори – останні штрихи в упорядкуванні городу, а потім варили гартаначку, на запах якої під виноград зійшлося чимало гостей. Тато був у добром гуморі, сипав жартами і, звісно, заводив улюблених пісень, ми підхлюпували й розходилися з маївки далеко за північ. Ніщо не віщувало біди. А біда чатувала на нього. І вже наступного дня постукала у двері.

Я сиділа біля його лікарняного ліжка і бачила (можливо, вперше в житті) як вперто і настирливо заглядає у вікна і ніби заграє зі мною весна, тепла й привітна: то постукає гілкою верби, що ще вчора була жовтою лозинкою, а сьогодні на моїх очах зазеленіла, то якоюсь дивною краси пташку посадить на підвіконня, що веселим цвірінканням вітає весну. В той час, коли усе живе розвивалося і тягнуло свої голівки до сонця, назустріч теплу і весні, його життя поволі згасало. Його завжди неспокойне серце перестало битися дуже рано – у 62 роки, саме тієї пори, коли могло б співати і поради́ти новому дню.

Багато людей живе на землі, та не всім дано так любити її, радіти нею, так шанувати людей праці й бути до кінця, до останньої краплини крові у своєму тілі, чесним, порядним і щирим до життя, яким був він.

Весняне небо – згусток смутку. Але я подумки розганяю хмари. Ми розібрали з братом по крупичках його людяність, чистоту, порядність і скільки підняли – віддали у спадок своїм дітям усе те, що дід у житті не розтратив. Дасть Бог, донесуть вони й своїм. Не зміліє батьківська криниця.

Лариса САЙ-БОДНАР.

